

Aleksandra Muraj

Institut za etnologiju i folkloristiku

Zagreb

muraj@maief.ief.hr

In memoriam Dunja Rihtman - Auguština (1926. - 2002.)

Hrvatsku je etnologiju i kulturnu antropologiju zadesio težak gubitak. U svom je zagrebačkom domu 4. studenog 2002. preminula ugledna znanstvenica i javna djelatnica dr. sc. Dunja Rihtman-Auguštin.

Rođena je 6. rujna 1926. na Sušaku (Rijeka), gdje je pohađala klasičnu gimnaziju. Još kao gimnazijalka za Drugog je svjetskog rata sudjelovala u antifašističkoj borbi. Poslije rata diplomirala je etnologiju na Sveučilištu u Zagrebu, a doktorirala na Fakultetu za političke znanosti, sociologiju i novinarstvo u Ljubljani. Najprije je radila u novinarstvu, a potom u Ekonomskom institutu u Zagrebu i Institutu za etnologiju i folkloristiku, gdje je i razvila svoju značajnu etnološko/antropološku djelatnost. Niz je godina bila ravnateljicom Instituta, voditeljicom brojnih znanstveno-istraživačkih projekata, urednicom institutskog časopisa "Narodna umjetnost", ali i drugih znanstvenih publikacija. Sa svojim je suradnicima organizirala više domaćih i međunarodnih skupova, primjerice, nekoliko simpozija u okviru projekata "Hrvatsko-slovenske etnološke paralele" i "Ethnographia Pannonica", kao i skup o narodnoj umjetnosti u bivšoj Jugoslaviji održan 1976. u SAD-u. Sudjelovala je u odboru za pripremu 12. kongresa Međunarodne unije etnoloških i antropoloških znanosti (IUAES), održanog u Zagrebu 1988. U okviru tog kongresa bila je i suorganizatoricom simpozija "Folklor i povijesni proces" te velike etnografske izložbe "Čarolija niti". Sudjelujući kao predstavnica bivše Jugoslavije na konferenciji UNESCO-a o zaštiti folkloru (Pariz, 1982.), prva je u nas pokrenula rad na računalnoj obradi građe o hrvatskoj narodnoj kulturi i folkloru.

Dobitnicom je Republičke nagrade za znanstveni rad godine 1988.

Niz je godina predsjedala Hrvatskome etnološkom društvu. Bila je članicom nekoliko međunarodnih stručnih udruga, a 1990. izabrana je za dopredsjednicu europska Međunarodnog društva za etnologiju i folkloristiku (SIEF).

Svoje je istraživačke rezultate i znanstvene spoznaje prenosila i mlađem naraštaju sudjelujući u kontinuiranoj poslijediplomskoj nastavi, ili gostujući pojedinačnim predavanjima, kako u domovini, tako i na sveučilištima u Sieni, Rimu, Baselu, Varšavi, Krakovu, Budimpešti i Ljubljani.

Njezina bibliografija obuhvaća dugački niz od stotinjak studija i članaka, nekoliko knjiga, bezbroj britkim stilom napisanih novinskih napisa, a široj je javnosti bila poznata i po sudjelovanju u elektroničkim medijima.

Dunja Rihtman-Auguštin bila je od one vrste znanstvenika koji trajno promišljaju bit svoje znanosti. Oslanjajući se na suvremene europske i svjetske etnološko/antropološke trendove, uvijek je iznova preispitivala sadržaj svoga znanstvenog predmeta, primjenjivost metoda te valjanost postignutih rezultata. Njezin kritički um nije joj dopuštao sputavanje jednom teorijskom orijentacijom u čiju bi se metodologiju mogla udobno smjestiti i po njoj raditi cijeli radni vijek. Neprekidno je tragala za novim vidicima. Sustavno prateći raznolika gibanja u struci, nove je pristupe ažurno primjenjivala na problematiku kojom se tada bavila ili je pak o njima obavještavala svoje suradnike. Zahvaljujući svojoj intelektualnoj gipkosti, katkad se tih, tada novih pristupa, i odrekla, tragajući opet dalje. No takvi njezini naponi hrvatskoj su etnologiji/antropologiji posljednjih četrdesetak godina doista otvarali nove vidike i upravo je u tome doprinos Dunje Rihtman-Auguštin neprocjenjiv.

Upozorivši još 1960-ih godina na relevantnost kulturno-antropološkog pojma vrednota, među prvima je u nas primijenila strukturalističku analizu pri interpretaciji etnografskih zapisa o hrvatskome seoskom društvu s prijelaza 19. u 20. st. Rezultate toga istraživanja objavila je u knjizi *Struktura tradicijskog mišljenja*.

Osamdesetih je godina sučelila jugoslavenske etnologe sa suvremenim teorijama etniciteta i uznemirila ih idejom o etnicitetu kao dinamičnom procesu te nacionalizmu kao višeslojnom fenomenu o kojem se ne može govoriti niti kao apsolutno pozitivnom niti apsolutno negativnom društvenom, kulturnom ili političkom činitelju. Preispitujući pak kategoriju tradicije, pažnju je posvetila suodnosu tradicije i inovacije, a posebice se bavila i naizgled kontradiktornim pojmom "izuma tradicije", tj. otkrivanja konstrukcije tradicije.

Značajan je bio i njezin pomak istraživanja s dotadašnjih seoskih na urbane aglomeracije i prigradske zone. Upustila se u otkrivanje gradske svakidašnjice osvijestivši, posebice knjigom *Etnologija naše svakodnevice*, kulturno i znanstveno značenje tzv. banalnog. U tom novom okviru započinje i proučavanjem novinskih osmrtnica kao fenomena u kojem se prepliću i prožimaju pojedinačne ljudske sudbine i njihov odraz u medijima masovnih priopćavanja. Analizom pak novinskih osmrtnica iz godina 1991. i 1992. za hrvatske vojnike i druge žrtve Domovinskog rata upozorila je na značajke mentaliteta u ratu.

Dunja Rihtman-Auguštin ubraja se među one etno/antropologe koji su u jednakoj mjeri nastojali razumjeti našu tradiciju, ali i razotkriti našu suvremenost. Tako je svojom *Knjigom o Božiću* pokazala kreativnu raznolikost proslavljanja toga duboko

tradicionalnog blagdana narodne kulture, mijenu običaja i prilagođavanje formi svetkovanja potrebama neke zajednice. Istodobno, kao neposredni svjedok snažne promjene društvenoga poretka, što se posljednjih desetljeća 20. st. odigrala na području cijele Istočne Europe, njezin interes sve više zaokupljaju fenomeni političke antropologije. Tako se u knjizi *Ulice moga grada* bavi proučavanjem političkih rituala te simbola koji ih prate, smatrajući ih sredstvima za prepoznavanje uobličena političkog identiteta i uspostavljanja političke moći. Napokon, u svojoj posljednjoj knjizi *Etnologija i etnomit* kritički prati razvoj hrvatske etnologije u dvadesetom stoljeću i propituje koliko je sama etnologija pridonijela konstrukciji nacionalnog mita.

Opsežan opus Dunje Rihtman-Augustin sadrži još mnoštvo tema koje oslikavaju autoričin radoznao duh te sklonost proučavanju neetabliranih tema. Te su osobine uočili i članovi žirija za dodjelu Herderove nagrade. Dodijelili su je godine 1997. Dunji Rihtman-Augustin s obrazloženjem da je "... u Hrvatskoj utemeljila moderna istraživanja kulture svakodnevice, dala odlučne poticaje europskoj etnologiji te svojim radom značajno pridonijela razumijevanja između Istoka i Zapada." Tim je činom nedvojbeno postala pripadnicom duhovne i intelektualne europske elite.

Hrvatska je znanstvena zajednica i kulturna javnost odlaskom Dunje Rihtman-Augustin izgubila osobu briljantna uma i neizmjerne radne energije. Izgubila je nadasve hrabru ženu koja se i protiv opake bolesti borila pisanjem, dovršivši svoj posljednji tekst tik pred smrtni čas.

Dunja Rihtman-Auguštin